

MARTINA KUZMIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
mkuzmic@ihjj.hr

FONOLOŠKI OPIS GOVORA RABA

U članku se na temelju građe iz upitnika *Hrvatskoga jezičnog atlasa* donosi fonološki opis govora Raba na istoimenom otoku.

0. Uvod

Opis fonoloških značajki čakavskoga govora mjesta Rab na istoimenom otoku temelji se na podatcima iz upitnika *Hrvatskoga jezičnog atlasa*. Podatke za upitnik prikupila je Iva Lukežić tijekom 1986. godine od četiriju informanata: Franjice Mihalić (rođ. 1903), Katice Bačić (rođ. 1903), Ante Usmianija (rođ. 1904) i Franje Fakinetija (rođ. 1912). U fonološkome opisu obuhvaćene su sve promjene osim onih koje su u jeziku opće (jednačenja po zvučnosti i mjestu tvorbe).

Rab je gradić na jugozapadnoj obali istoimena otoka. Glavno je administrativno središte na otoku, a pripada Primorsko-goranskoj županiji sa sjedištem u Rijeci. Prema popisu stanovništva iz 2011. u Rabu je živjelo 8065 stanovnika (3965 muškaraca i 4100 žena). U gradu živi neznatan broj starosjedilaca – današnje je stanovništvo doseljeno migracijama iz drugih dijelova otoka i županije. Stanovništvo je zaposleno u sekundarnome sektoru (brodogradilište) i tercijarnom sektoru (trgovine, turizam, psihijatrijska bolnica, talasoterapija).

1. Vokali

1.1. Inventar

Vokalski inventar ima pet vokala u dugim i kratkim slogovima:

\bar{i}				\bar{u}
	\bar{e}		\bar{o}	
		\bar{a}		

i				u
	e		o	
		a		

U funkciji silabema javljaju se *r* i u rijetkim primjerima \bar{r} .

1.2. Realizacija

1.2.1. Naglašeno kratko *i* fakultativno se izgovara centralizirano, npr. [mryẓ̌a], [rỵbar], [zātylak], [vozýt], [govoryt], [sidýt].

1.2.2. Slogotvorni sonant *r* većinom je kratak, npr. ṛž ‘raž’, gṛm, kṛv, cṛni N jd. odr. m., pṛs G mn., vṛba, tvṛd, osim u bṛko i cṛv.

1.3. Distribucija

1.3.1. Svaki se vokal može ostvariti u svim položajima u riječi.

1.3.2. Dugi vokali mogu doći i u dugome nenaglašenom slogu ispred dugoga i kratkog naglaska (sīcū̄ 3. mn. prez. ‘sijeku’, nōẓ̌en̄ I jd., [zātylak], dītē̄).

1.3.3. Posebnosti proizašle iz starijih ograničenja u distribuciji vokala

1.3.3.1. Zijev je uklonjen stezanjem u slipočica ‘sljepoočnica’. Zijev nije uklonjen u p̄auk, p̄aun.

1.3.3.2. Protetskoga *j* nema u: \dot{i} st inf. ‘jesti’, \dot{i} te 2. mn. imp. ‘jedite’, uč̣era ‘jučer’. Staro je u j̄apno ‘vapno’.

1.3.3.3. Vokal se *a* izgubio u početnome slogu u riječi Mérika ‘Amerika’. Vokal se *o* izgubio u početnome slogu u riječi škórušva ‘oskoruša’.

1.3.3.4. Poluglas nije zamijenjen drugim vokalom u švi N mn. ‘šavovi’ (prema N jd. š̄v).

1.3.3.5. Medijalno se *i* izgubilo u slijedu *ri* u kop̣va ‘kopriva’.

1.3.3.6. Dočetno *i* izostaje u infinitivu i u glagolskom prilogu sadašnjem (potirat, p̄oj̄||p̄óć, d̄óć; xódec, teč̄úć) te u imenici māt N jd.

1.4. Primjeri

Dugi silabemi

\bar{i}	m̄ix, vr̄ime, d̄iža ‘muzlica’, d̄im; d̄itē, ž̄vit, sīcū̄ 3. mn. prez. ‘sijeku’
\bar{e}	v̄erica ‘vjenčani prsten’, pr̄ezime, pr̄est, gh̄ezdò, š̄en̄ac ‘uš’
\bar{a}	ot̄ac, v̄an, pap̄ar, t̄aska ‘džep’, k̄ar ‘kola’; br̄nà ‘vrsta oruđa’, t̄ar̄ac ‘moljac’
\bar{o}	k̄ón, gn̄oj, ḡost, š̄jola ‘potplat’; ud̄ovcà G jd., nōẓ̌en̄ I jd.
\bar{u}	r̄uka, l̄ug, st̄up; s̄ud̄ac, m̄ukà ‘brašno’
\bar{r}	br̄ko (hipokoristik), cr̄v

Kratki silabemi

<i>i</i>	<i>dignut, prosit</i> ‘moliti’, <i>tić, lažljivac; igrat se, škvičat</i> ‘vrištati’, <i>kuxina</i>
<i>e</i>	<i>govédina, glédamo</i> 1. mn. prez., <i>koléno; dopelát</i> ‘dovesti’, <i>sestrá, šenica, odsičena</i>
<i>a</i>	<i>maglá, lagak</i> ‘lagan’ N jd. neodr. m., <i>čapat</i> ‘uhvatiti’, <i>staklò, mladíc, dariju</i> 3. mn. prez., <i>sipat</i>
<i>o</i>	<i>kòpun</i> ‘uškopljani pijevac’, <i>lovac, nòga; čovik, grixotà, ostàrit, dobit</i>
<i>u</i>	<i>suzá, sùrutva</i> ‘sirutka’, <i>čúkar</i> ‘šećer’, <i>mučat</i> ‘šutjeti’, <i>ošušit, buxá, jábuka</i>
<i>ɾ</i>	<i>sekj’va</i> ‘svekrva’, <i>zagj’tat, bj’do, vj’tal</i> ‘vrt’, <i>kj’v; sɾbì, xɾtenáča</i> ‘hrptenjača’, <i>crvić, óbɾva</i>

1.5. Podrijetlo

Vokala *ī i e a o ū* u potječu od odgovarajućih vokala ishodišnoga sustava. Govor je ikavsko-ekavski. Po jezičnom pravilu Jakubinskoga i Meyera vokal *ě* preobličio se dvojako – u osnovama riječi u zavisnosti od fonološkog okružja u vokal *e* ili u vokal *i*, a u ostalim dijelovima riječi (nastavcima) u vokal *i*. Vokal *ę* preobličio se dvojako – u zavisnosti od fonološkog okružja u vokal tipa *e* ili u vokal tipa *a*.

Posebnosti:

<i>ī</i>	<	<i>ě – rič, pripoviđa</i> 3. jd. prez., <i>umrīt, snīg, mlīkò</i> ‘mlijeko’, <i>crīkva, tīn</i> I jd. zam. ‘tim’
	<	naknadnim duženjem u zadnjem zatvorenom slogu – <i>dīm, sīr</i>
<i>i</i>	<	<i>ě – čovik, žīvit, ponedīlak, na nogi</i> L jd. ž. r., <i>tēbi</i> DL zam.
<i>i</i>	<	<i>ę</i> u <i>ditelina</i>
<i>ē</i>	<	<i>ē – zelēne, N mn. tēlci, vesēle</i>
	<	<i>e</i> naknadnim duženjem u nezadnjem otvorenom slogu pred suglasničkim skupom – <i>řebro, mētla</i>
	<	<i>ę – zēt</i> ‘uzeti’, <i>grēn</i> 1. jd. prez. ‘idem’, <i>stēgno</i> ‘bedro’, <i>grēda, zēpst</i>
	<	<i>ě – lēn, cvět, sēno, gnēzdò, zvēzde</i> N mn.

	<	ě – naknadnim duženjem pred suglasničkim skupom u nezadnjem slogu i pred šumnikom u zadnjem zatvorenom slogu – <i>nevěsta</i> ; <i>děd</i> , <i>oběd</i>
<i>e</i>	<	ę – <i>žetva</i> , <i>jezik</i> , <i>jaje</i> , <i>ime</i>
	<	ě – <i>želézo</i> , <i>měra</i> , <i>věruju</i> 3. mn. prez., <i>senokòša</i>
<i>ā</i>	<	ā – <i>tāst</i> , <i>dān</i> , <i>lāž</i>
	<	ə naknadnim duženjem pred suglasničkim skupom u nezadnjem slogu i pred sonantom i šumnikom u zadnjem zatvorenom slogu – <i>dāska</i> , <i>bāčva</i> , <i>sān</i> , <i>ocāt</i> , <i>kolāc</i> , <i>ogān</i>
	<	stezanjem – <i>stāt</i> ‘stajati’, <i>pās</i> ‘pojas’
	<	ě naknadnim duženjem pred suglasničkim skupom u nezadnjem slogu – <i>nādra</i>
	<	ā – <i>jā</i> , <i>māst</i> , <i>glād</i> (m. r.), <i>kvās</i> , <i>glāva</i>
	<	a naknadnim duženjem pred suglasničkim skupom u nezadnjem otvorenom slogu i u zadnjem zatvorenom slogu – <i>gāvran</i> , <i>továr</i> ‘magarac’, pridj. rad. m. jd. <i>kalāl</i> ‘sišao’, <i>dlān</i>
<i>a</i>	<	ə – <i>staklò</i> , <i>batvò</i> ‘kukuruzovina’, <i>vrtal</i> ‘vrt’, <i>vāvik</i> (uz <i>ùvik</i>)
<i>ū</i>	<	ō – <i>mūž</i> , <i>pūt</i> , <i>zūb</i> , <i>rūka</i>
	<	ī – <i>stūp</i> , <i>pomūst</i>
	<	u naknadnim duženjem u zadnjem zatvorenom slogu – <i>čūl</i> , <i>krūx</i>
<i>u</i>	<	o, npr. u nastavku A jd. im. ž. – <i>nògu</i> , <i>rūku</i> ; <i>klūpko</i> , <i>būde</i> 3. jd. prez., <i>subòta</i>
	<	ī – <i>buxà</i> , <i>pùn</i>
	<	və – <i>uzimlé</i> 3. jd. prez., <i>utòrak</i> , <i>ùvik</i> (uz <i>vāvik</i>)
<i>r</i>	<	ř u <i>křv</i> , <i>gřm</i> , <i>vrđ</i> , <i>vřba</i> , <i>cřni</i> N jd. neodr. m.
	<	-ri- u <i>kopřva</i>

2. Nevokali

2.1. Inventar

Sonanti			
<i>v</i>			<i>m</i>
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>j</i>	<i>í</i>		<i>ń</i>

Šumnici			
<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
<i>ć</i>	<i>đ</i>		
<i>č</i>		<i>š</i>	<i>ž</i>
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

2.2. Realizacija

2.2.1. Neki govornici izgovaraju foneme *ć* i *đ* kao [*t*] i [*d*].

2.2.2. U rijetkih govornika konsonantizam je sa cakavizmom (*c* za *č*, *s* za *š* i *s*, *z* za *ž* i *z*).

2.3. Distribucija

2.3.1. Pojedinačni se sonanti i šumnici mogu nalaziti u početnome, središnjem i dočetnom položaju.

2.3.2. Svako dočetno *-m* gramatičkoga morfema zamijenjeno je sa *-n*, npr. *žmúrín* 1. jd. prez., *sáńán*, u N, L, I jd. i D mn. svih triju rodova imeničkih riječi (u *drúgon*, o *čęń*, *tęplon* L jd., *kokošęń*, *nan* (enk.) D mn., *šńńń*, *přston*, *įglon*, *dobrńń* I jd.), u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi (*sędan*, *ósan*, *sasvńń*, *ósin*), ali i u *Vázęń* 'Uskrs' N jd.

2.3.3. Starojezično dočetno *-l* je neizmijenjeno na vanjskoj slogovnoj granici u: N jd. imenskih riječi, uključujući i posuđenice, (*stól*, *postól* 'cipela', *posęł*, *oręł*, *męzal*, *vęsel*, *zręł*; *ęńžel*, *fažól* 'grah', *apřıl* 'travanj') i pridj. rad. m. jd. (*mógal*, *smijal*, *dęžal*, *zęł*, *vidil*, *tęł*, *dignul*). Dočetno *-l* neizmijenjeno je na slogovnoj granici unutar riječi (*tęłci*, *stęłna*, *polńóci*, *dółńi*).

2.3.4. Fakultativno se gubi početni spirant *x* u *ómollxómo* 1. mn. imp., *ótełłxóte* 2. mn. imp.

2.3.5. Regularnom obliku *vas* N jd. m.r. predmetnuto je početno *s* u *svás* 'sav', analogijom prema svim ostalim oblicima te zamjenice.

2.3.6. Asimilacija frikativa *s* > *š* izvršena je u *šúša* ‘suša’, *ošúšit* ‘osušiti’, *škórušva* ‘oskoruša’.

2.3.7. Rotacizam se javlja u prezentskim oblicima glagola *móci* i *pomóci*: *mòren* ‘mogu’, *ne mòre* ‘ne može’, *pomòre* ‘pomogne’.

2.3.8. Zamjenjivanje:

<i>ct</i> > <i>st</i>	<i>ostá</i> ‘octa’ G jd.
<i>čk</i> > <i>šk</i>	<i>kòška</i> ‘kvočka’
<i>gk</i> > <i>xk</i>	N jd. neodr. ž. <i>laxka</i> ‘laka’
<i>gn</i> > <i>gñ</i>	<i>gñòj</i> ‘gnoj’, <i>gñēzdò</i> ‘gnijezdo’
<i>gt</i> > <i>xt</i>	G mn. <i>nòxti</i> ‘nokti’, ali N mn. <i>nòkti</i>
<i>kt</i> > <i>xt</i>	G mn. <i>lāxti</i> ‘lakti’, L jd. <i>laxtu</i>
<i>mn</i> > <i>vn</i>	<i>osavnājst</i> ‘osamnaest’
<i>mñ</i> > <i>mí</i>	<i>sñmlamo</i> ‘sumnjamo’ 1. mn. prez.
<i>mr</i> > <i>ml</i>	<i>mlēšcit se</i> ‘mrijestiti se’
<i>pk</i> > (<i>vk</i>) > <i>kv</i>	<i>zikva</i> ‘zipka’
<i>skv-</i> > <i>škv-</i>	<i>škvičát</i> ‘skvičati, vrištati’

2.3.9. Ispadanje:

<i>dí-</i> > (<i>tí-</i>) > <i>óć-</i>	u <i>ćēr</i> ‘kći’
<i>kd-</i> > <i>kt-</i> > <i>kø-</i>	u <i>kuña</i> ‘dunja’
<i>kv-</i> > <i>kø-</i>	<i>kòška</i> ‘kvočka’
<i>vš-</i> > <i>oš-</i>	<i>šēnác</i> ‘uš’
<i>pš-</i> > <i>oš-</i>	<i>šenica</i>
<i>pt-</i> > <i>øt-</i>	<i>tić</i> ‘ptić’
<i>sv-</i> > <i>sø-</i>	<i>sekj’va</i> ‘svekrva’, <i>srbí</i> ‘svrbi’ 3. jd. prez.
<i>-tsk-</i> > <i>-øsk-</i>	<i>Xřvaska</i> ‘Hrvatska’, <i>xřvāski</i> ‘hrvatski’
<i>-tst</i> > <i>-øst-</i>	<i>bogāstvo</i> ‘bogatstvo’
<i>zdj</i> > <i>zj</i>	<i>grōzje</i>
<i>-ždj</i> > <i>-žj / ž</i>	<i>dāž</i> ‘kiša’ N jd. (prema <i>dažjā</i> G jd., <i>dažji</i> N mn.)

U pridj. rad. m. jd. *rǎsal* dolazi s umjesto *st* vjerojatno prema pridj. rad. ž. jd. *rǎsla*, gdje je *stl* > *sl*.

2.3.10. Rezultati sibilizacije izostaju u L jd. im. ž. r. na *-a* (*na nogi*, *rǔki*), a postoje u N mn. im. m. r., npr. *bǔbrezi*, *siromǎsi* i imperativu, npr. *pećite* 2. mn.

2.3.11. U skupu labijal + *aj* umetnuto je epentetsko *l* koje se zatim jotiralo u *ĺ*, npr. *zdrǎvle*, *grǎble* N mn.

2.3.12. Skup *vas* dao je premetanjem *sv* u N jd. sr. *svě*, G jd. *svěga*, D jd. *svěmu*, G mn. *svix*, D mn. *svima*, a u N jd. m. *svás* ‘sav’ regularnom obliku *vas* predmetnut je s analoški prema ostalim oblicima te zamjenice koji počinju skupom *sv-*.

2.3.13. U skupu *žr* umetnuto je *d* u *ždrěbe*, ali *žerát*.

2.4. Podrijetlo

Sonanti i šumnici *v j l ǎ r m n ń p b f t d c s z č š ž k g x* potječu od odgovarajućih sonanata i šumnika u ishodišnome sustavu.

Posebnosti:

<i>v</i>	<	<i>m</i> u <i>osavnǎjst</i> ‘osamnaest’
	<	u sufiksu <i>-va</i> iz kosih padeža ugasle <i>v</i> -deklinacije – <i>pećǔrva</i> ‘pećurka’, <i>krǔšva</i> , <i>škòrušva</i> ‘oskoruša’, <i>sǔrutva</i> ‘sirutka’
<i>j</i>	<	<i>ǎ</i> samostalnog i u skupu <i>žǎ</i> – u dijelu primjera: <i>mejǎš</i> ‘međaš’, <i>preǎa</i> ‘pređa’, <i>sǎja</i> ‘čađa’ (v. i podrijetlo <i>ž</i>); <i>dažǎ</i> ‘kiše’ G jd., N mn. <i>dažǎi</i>
<i>l</i>	<	u <i>sliva</i> ‘sljiva’
<i>ĺ</i>	<	<i>ĺ</i> – <i>pòle</i> , <i>ĺǔdi</i> , <i>klǔći</i> N mn.
	<	jotacijom <i>l</i> umetnutoga u sekundarne skupove labijal + <i>aj</i> , npr. <i>zdrǎvle</i> , <i>grǎble</i>
	<	<i>ń</i> u <i>sǔmlamo</i> ‘sumnjamo’ 1. mn. prez.
	<	<i>l</i> u <i>ditelina</i> ‘djetelina’
<i>-n</i>	<	<i>-m</i>
	<	<i>ń</i> u <i>jǎncić</i>
<i>ń</i>	<	<i>n</i> u <i>gnǒj</i> ‘gnoj’
<i>f</i>	<	<i>xv</i> u <i>fǎla</i> ‘hvala’

<i>p</i>	<	etimološko <i>p</i> u primljenici <i>prǎskva</i> ‘breskva’
<i>ć</i>	<	<i>í</i> samostalnog i u skupu <i>št – nǒć, kùća, pléće, màćuxa</i> ‘maćeha’, <i>dǒć</i> ‘doći’, <i>vríća</i> ‘vreća’; <i>klíšća</i> ‘klijesta’, <i>košćica</i> , <i>pušćat</i> ‘puštati’, <i>gúšćar</i> ‘gušćar’, <i>ušćipnǔl</i> ‘uštipnuo’ pridj. rad. m. jd.
	<	<i>staj – košćon</i> ‘košću’ I jd., <i>křšćanin</i> , <i>lǐšće</i>
<i>ž</i>	<	<i>đ</i> samostalnog: u dijelu primjera – <i>mláža</i> ‘mlada’ N jd. komp. ž., <i>túže</i> ‘tuđe’ N jd. sr., <i>tvřži</i> ‘tvrđi’ N jd. komp. m. (v. i podrijetlo <i>j</i>)
<i>č</i>	<	analogijom u 3. mn. prez. – <i>sīćǔ</i> ‘sijeku’, <i>pečǔ</i> ‘peku’
<i>š</i>	<	<i>s</i> analogijom u <i>zapišǔvat</i> ‘zapisivati’, <i>doněšen</i> pridj. trp. N jd. m.
	<	<i>č</i> u <i>kǒška</i> ‘kvočka’
<i>ž</i>	<	<i>z</i> u <i>šeždesǐt</i> ‘sezdeset’
<i>x</i>	<	u slijedu <i>xk</i> < <i>gǎk</i> u <i>lǎkka</i> ‘laka’ N jd. neod. ž.; u skupu <i>xt</i> < <i>gt</i> < <i>gǎt</i> u G mn. <i>nǒxti</i> (ali N mn. <i>nǒkti</i>), u skupu <i>xt</i> < <i>kt</i> < <i>kǎt</i> u G mn. <i>lǎxti</i> ‘lakti’

Kontaminacijom prefiksa *iz-* i *s(ǎ)-* dobiven je prefiks *z-*, s varijantama *z-*, *s-*, *š-*, npr. *znǐla* ‘snijela’ pridj. rad. ž. jd., *zmǒčǐl* ‘smočio’ pridj. rad. m. jd., *stǔčen* ‘istučen’ pridj. trp. m. N jd., [*scǐdǔvt*] ‘iscijediti’, *spečǐ* ‘ispeče’ 3. jd. prez. Prijedlog *sǎ* potvrđen je kao *š* ispred palatalnih šumnika u primjerima: *š nǐn* ‘s njim’, *š nǐn* ‘s njom’, *š čǐn* ‘čime’.

3. Prozodija

3.1. Inventar

3.1.1. Prozodijski sustav čine dva naglasaka: ¹ i ⁺, te nenaglašena dužina i kraćina.

3.1.2. Svi slogovi mogu biti naglašeni i nenaglašeni.

3.1.3. Svi slogovi mogu biti dugi i kratki.

3.2. Realizacija

3.2.1. Dugi se naglašeni slog ostvaruje uzlazno i silazno.

3.2.2. Dvostruki naglasak imaju složenice, npr. *četřistǒ*, *pǐstǒ* ‘petsto’.

3.3. Distribucija

3.3.1. Opreka po kvantiteti ukinuta je u zanaglasnoj poziciji, npr. *gólub*, *pámet*, *děset*, *vidin* ‘vidim’ l. jd. prez.

Kada je penultima bila duga, a na ultimi kratak naglasak, razvoj je u rapskome govoru dao u 20. st. sljedeće rezultate:

1. kada je ultima otvorena:

a) rjeđe se održava staro stanje s prednaglasnom duljinom i kratkim naglaskom na ultimi, npr. *đítě* ‘dijete’, *mīlkò* ‘mlijeko’, *gnězdò* ‘gnijezdo’, *glīstá* ‘glista’

b) rijetko se prednaglasna duljina pokratila u slogu ispred otvorene ultime, npr. G jd. *viná*, D jd. *glavi*

c) često je kratki naglasak prešao s otvorene ultime na prednaglasnu duljinu i tako je nastao ⁺, a ultima je postala nenaglašena, npr. *rúka*, *gláva*, *jáje*, *gúmno*, *jápnò* ‘vapno’, *známo*, *grěda*, *lice*.

2. kada je ultima zatvorena:

a) rjeđe nije došlo do pomaka kratkoga naglaska na prednaglasnu duljinu, nego se ona održava (*žīvit*)

b) rijetko se kratki naglasak u zatvorenoj ultimi produljio, tj. zamijenio s ⁺, npr. *rěpáč* ‘vrabac’, *sūdáč*

c) često se prednaglasna duljina pokratila u slogu ispred zatvorene ultime, npr. *četrťák*, *posudit*, *ošušit* ‘osušiti’

d) rijetko se kratki naglasak u zatvorenoj ultimi produljio, a prednaglasna duljina se pokratila u slogu ispred zatvorene ultime (*peták*).

Kada je penultima bila kratka, razvoj je u rapskome govoru dao u 20. st. sljedeće rezultate:

1. kada je ultima otvorena:

a) češće se održava staro stanje s kratkim naglaskom na ultimi, npr. *žená*, *jedná*, *sestrá*, *maglá*, *selò*, *staklò*

b) rjeđe je regresivno pomaknut kratki naglasak, npr. *nòga*, *òni*, *čělo*.

2. kada je ultima zatvorena, uglavnom nije došlo do regresivnog pomaka kratkoga naglaska (uz rijetke iznimke *děbel*, *òtok*), nego se kratki naglasak produljio i zamijenio s ⁺, npr. *ogđán*, *jedđán*, *petěx* ‘pijetao’, *oběd*.

3.3.2. Često dolazi do duženja pred suglasničkim skupom u nezadnjem sekundarno i primarno naglašenom slogu, npr. *rěbro*, *stěgno* ‘bedro’, *mětla*; *gávrán*, *smòkva*, *báčva*, *nádra* ‘njedra’, *máčka*, *krúšva* ‘kruška’ te u zadnjem slogu zatvorenom sonantom (uključujući i pridj. rad. m. jd.) i šumnicima, npr.

grōm, *dīm*, *postōl* ‘cipela’, *sān*, *ogān*, *sīr*, *paḡār*, *toḡār* ‘magarac’, pridj. rad. m. jd. *čūl* ‘čuo’, *volīl* ‘volio’; *krūx*, *ocāt*, *kolāc*, *sūdāc*, *obēd*.

3.3.3. Pomicanje naglasaka na proklitiku potvrđeno je u primjerima *nē znan*, *nā noge*.

3.3.4. Ishodišni dugi sonant \bar{r} uglavnom se pokratio, npr. *kḡv*, *gḡm*, *cḡni*, *tvḡd* (ali *bḡko*, *cḡv*).

3.4. Podrijetlo naglasaka

Prozodijske se osobine izvode iz starohrvatskoga tronaglasnog sustava.

Posebnosti:

˘	<	˘ – <i>tēlo</i> , <i>blāgo</i> ‘stoka’, <i>cvēt</i>
	<	˘ u početnom i središnjem slogu, npr. <i>stāri</i> , <i>tēsni</i> , <i>sēdmi</i> , <i>šūša</i> ‘suša’, <i>klišća</i> , <i>divōjka</i> , u dočetnome slogu, npr. <i>mixūr</i> ‘mjehur’, G jd. – <i>ženē</i> , <i>mojē</i> ; G mn. – <i>rūk</i> , <i>nōg</i> , <i>žēn</i> , <i>sēl</i> ; 3. jd. prez. – <i>spī</i> , <i>bižī</i> , <i>gorī</i> , <i>umrē</i> ; 3. mn. prez. – <i>razumū</i> ‘razumiju’, <i>tkū</i> ‘tkaju’, <i>mučū</i> ‘šute’, <i>letū</i> ‘lete’
	<	VjV u kontrakciji – <i>pās</i> ‘pojas’, <i>stāt</i> ‘stajati’
	<	˘ često duženjem u nezadnjem primarno i sekundarno naglašenom slogu pred suglasničkim skupom – <i>rēbro</i> , <i>stēgno</i> ‘bedro’, <i>gāvrān</i> , <i>smōkva</i> , <i>bāčva</i> , <i>nādra</i> ‘njedra’, <i>nevēsta</i> ‘nevjesta’
	<	˘ duženjem u zadnjem/jedinom slogu zatvorenom sonantom (uključujući i pridj. rad. m. jd.) i dr. šumnicima – <i>grōm</i> , <i>postōl</i> ‘cipela’, <i>sān</i> , <i>kōn</i> , <i>sīr</i> , pridj. rad. m. jd. <i>čūl</i> ‘čuo’, <i>volīl</i> ‘volio’; <i>krūx</i> , <i>ocāt</i> , <i>obēd</i> ‘objed’
	<	često pri regresivnome pomaku kratkoga naglasaka s otvorene ultime na dugi slog – <i>glāva</i> , <i>pōdne</i> , <i>jāja</i> , <i>ūsta</i> , <i>grēda</i> , <i>ōvca</i>
˘	<	˘ svaki neproduženi kratki naglasak – <i>ōko</i> , <i>lēto</i> ‘ljet’, <i>lopāta</i> , <i>kolēno</i> ‘koljeno’, <i>čovik</i> ‘čovjek’, <i>jezik</i> , <i>potōk</i> , <i>imāt</i> ‘imati’, <i>ženā</i> , <i>selō</i>
	<	rjeđe pri regresivnome pomaku naglasaka s kratke naglašene otvorene i zatvorene ultime na kratki slog – <i>nōga</i> , <i>čēlo</i> , <i>pčēla</i> , <i>lōza</i> ; <i>dēbel</i> ‘debeo’, <i>ōtok</i> , <i>mōlit</i> ‘moliti’, <i>lōvac</i>
	<	u <i>rūža</i>

	<	pri pomicanju naglaska na proklitiku – <i>nà noge</i>
	<	ˆ na <i>ř</i> u <i>křv, gřm, cřni, tvřd</i>
˘	<	˘ u zanaglasnom položaju – <i>gòlub, pàmet, mìsec</i> ‘mjesec’, <i>děset, nòsi</i> 3. jd. prez., <i>vidin</i> ‘vidim’ 1. jd. prez., <i>iman</i> ‘imam’ 1. jd. prez.
	<	˘ rijetko u slogu ispred otvorene ultime – G jd. <i>vinà</i> , D jd. <i>glavi</i> , a često u slogu ispred zatvorene ultime – <i>ošušit</i> ‘osušiti’, <i>posudit</i> ‘posuditi’, <i>četvrtàk</i>

Zaključak

Istraživanje pokazuje da govor Raba pripada srednjočakavskom ikavsko-ekavskom dijalektu. U govoru je pet vokala u dugim i kratkim slogovima. U funkciji silabema javljaju se *r* i u rijetkim primjerima *ř* (*břko, cřv*).

Kao vokalske značajke rapskoga govora valja spomenuti: uklanjanje zijeva stezanjem, staro protetsko *j*, gubljenje vokala *a* i *o* u početnome slogu, gubljenje medijalnog *i* u slijedu *ri*, gubljenje dočetnoga *i* u infinitivu i u glagolskom prilogu sadašnjem te u imenici *màt* N jd., ikavsko-ekavski refleks *ě* po jezičnom pravilu Jakubinskoga i Meyera, vokal $\epsilon > e, \vartheta > a, \varrho$ i $\imath > u, v\vartheta > u-$.

Ne vokalske značajke rapskoga govora jesu: svako dočetno *-m* gramatičkoga morfema $> -n$ i u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi, starojezično dočetno *-l* neizmijenjeno je na vanjskoj slogovnoj granici i na slogovnoj granici unutar riječi, asimilacija $s > š$, rotacizam u prezentskim oblicima glagola *mòci* i *pomòci*, zamjenjivanje i ispadanje u suglasničkim skupovima, izostanak rezultata sibilizacije u L jd. im. ž. r. na *-a*, a postojanje u N mn. im. m. r. i imperativu, umetanje epentetskoga *l* u skupu labijal + *aj* koje se zatim jotiralo u *ĺ*, skup *vəs* premetanjem $> sv$, umetanje *d* u skupu *žr*, *d* samostalno i u skupu *žd* $> j$ u dijelu primjera, *d* samostalno $> ž$ u dijelu primjera, *l* $> ľ$, *l* samostalno i u skupu *št* $> ć$, *staj* $> šć$.

Prozodijski sustav rapskoga govora čine dva naglaska (¹ ⁺) te nenaglašena dužina i kraćina. U govoru je ukinuta opreka po kvantiteti u zanaglasnoj poziciji. Često dolazi do duženja pred suglasničkim skupom u nezadnjem sekundarno i primarno naglašenom slogu te u zadnjem slogu zatvorenom sonantom (uključujući i pridj. rad. m. jd.) i dr. šumnicima. Pomicanje naglaska na proklitiku potvrđeno je u *ně znan, nà noge*. Ishodišni dugi sonant *ř* uglavnom se pokratio.

Građa i literatura

LUKEŽIĆ, IVA 1986. Upitnik za HJA – Rab (u rukopisu)

***1981. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Posebna izdanja ANU BiH, LV/9. Sarajevo.

HRASTE, MATE 1955. Osobine suvremene rapske akcentuacije. *Zbornik instituta za historijske nauke u Zadru* 1, 165–173.

KUŠAR, MARCEL 1894. Rapski dijalekat. *Rad JAZU* 118, 1–54.

LISAC, JOSIP 2009. *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

LUKEŽIĆ, IVA 2000. O govorima na otoku Rabu. *Millennium* [ur. Vinko Ribarić]. Rab: Katedra Čakavskog sabora, 17–30.

LUKEŽIĆ, IVA 2009. Rapska akcentuacija nakon Osobina rapske akcentuacije Mate Hraste iz 1955. godine. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 15, 61–81.

MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.

The phonological description of the Rab speech

Summary

The paper describes the characteristics of the Čakavian vernacular phonological system as spoken in the Rab, a settlement on the south west of the Rab island. Accentuation is described as well as the differences from the basic Čakavian accentuation. The author also presents the characteristics of the vowel and consonant system.

Ključne riječi: fonologija, Rab, Hrvatski jezični atlas, ikavsko-ekavski dijalekt, čakavsko narječje

Key words: phonology, Rab, Croatian Linguistic Atlas, Ikavian-Ekavian dialect, Čakavian dialect group